

Boekrecensie Filosofie

De belangrijkste moslim na Mohammed krijgt eerherstel

Verlost van onzin - Al-Ghazali. Autobiografie
 Vertaling, inleiding en toelichting: Cornelis van Lit en Gerko Tempelman
 Boom; 224 blz., €20,-

★★★★★

Laura Molenaar 29 september 2021

Trouw

A grootste denkers uit de geschiedenis. Hij werd geboren in Toes, in het huidige Iran, en genoot een opleiding als jurist. Vanaf 1091 doceerde hij in Bagdad, toen een wereldstad, en Ghazali stond er al gauw in groot aanzien om zijn wijsheid.

Ghazali's leven

Je zou *Verlost van onzin* een intellectuele biografie kunnen noemen.

Exclusief voor abonnees: onbeperkt toegang tot onze journalistiek.

LOG IN

zoektocht naar het antwoord op een klassieke filosofische vraag: hoe komen we aan ware kennis?

Als een middeleeuwse Descartes ontdekt hij dat veel van zijn kennis helemaal niet zo zeker is. Zintuiglijke kennis niet, concludeert hij, want je ogen kunnen je immers bedriegen. Maar ook de rede levert geen absoluut zekere kennis: denk maar aan dromen, waarvan de logica tijdens de slaap perfect in orde lijkt, maar bij het ontwaken compleet onzinnig blijkt te zijn. Ghazali vervalt in een existentiële crisis, waardoor hij enkele maanden niet meer kan spreken. God helpt hem weer bij zinnen te komen.

Logisch argumenteren

Door God durft hij weer op zichzelf te vertrouwen, maar Ghazali wil weten welke wijsgeren ware kennis verspreiden en welke zwendelaars zijn. Daarom bestudeert hij de werken van andere waarheidszoekers, om er zelf over te kunnen oordelen. Hij verdiept zich achtereenvolgens in de theologie, de filosofie (die toen een discipline was waar ook natuurwetenschappen onder vielen), de batiniya-sekte en de leer van de soefi's.

Ghazali gaat daarbij zeer exact te werk, bijna als een wiskundige. De invloed van Aristoteles, de grondlegger van de logica, is voelbaar. Elke redenering behandelt hij als een logisch argument: zitten er ergens verborgen aannames of denkfouten in? Zo ja, dan moet de conclusie verworpen worden. Hij waarschuwt voor taqlid, wat zoiets betekent als napraterij of blinde navolging, die hij bij de batiniya tegenkomt, die gedachteloos hun 'onfeilbare imam' volgen.

Reputatie

Ghazali's biografie wordt ingebed in een inleiding van de vertalers, waarin de culturele en maatschappelijke context worden geschetst. Ze beschrijven zijn invloed op latere denkers. In de islamitische wereld wordt hij zeer hoog geacht – hij wordt 'het bewijs van de islam' en 'de belangrijkste moslim na Mohammed' genoemd.

Exclusief voor abonnees: onbeperkt toegang tot onze journalistiek.

LOG IN

In Europa echter heeft hij juist een schimmige reputatie. Mensen als Salman Rushdie, Ayaan Hirsi Ali en Bertrand Russell beschreven hem als denker die de ratio verwerpt en zich liever beroept op het geloof. Daardoor werd hij al snel in verband gebracht met religieus dogmatisme. De vertalers willen met *Verlost van onzin* deze pijnlijke misvatting rechtzetten.

De schimmige reputatie van Ghazali is misschien te verklaren door zijn uitspraak dat hij de waarheden van de filosofen verwerpt. De logica en wiskunde die islamitische denkers Ibn-Sina (Avicenna) en al-Farabi hebben overgeleverd van Aristoteles noemt Ghazali gevaarlijk. Want als er conflicten zijn tussen de islamitische leer en de wetenschappen, en ‘onnozele islamitische broeders’ wijzen de wetenschappen daarom af, dan zouden mensen kunnen denken dat de islam wetenschappelijk bewijs afwijst, en een afkeer kunnen krijgen van de islam. Ironisch genoeg is dat precies wat er met Ghazali zelf is gebeurd: zijn geschrift is geïnterpreteerd als afwijzing van filosofie en wetenschap, en daarmee werd de islamitische filosofie afgewezen.

Vertalers-bezorgers Tempelman en Van Lit beargumenteren dat Ghazali's ‘afwijzing’ van wetenschap en filosofie niet zo hard is bedoeld (iets wat trouwens ook al blijkt uit Ghazali's zeer filosofische denk- en schrijfstijl). Waar de diepreligieuze Ghazali op wees was dat filosofie niet toereikend is om alle waarheden te begrijpen: voor religieuze waarheden moeten we ons niet beroepen op het verstand, maar op (goddelijke) inspiratie, of nubuwwa.

Redenen om het boek te lezen

Hoewel Ghazali er zelf huiverig voor was ‘gewone mensen’ filosofische boeken te laten bestuderen, denk ik dat *Verlost van onzin*, mede dankzij de fijne, heldere inleiding, juist voor ‘gewone mensen’ en filosofiestudenten een mooie introductie is tot de islamitische filosofie. Ghazali is bijzonder leesbaar, wat voor een deel vast te danken is aan de soepele, eigentijdse vertaling van Van Lit en Tempelman.

Exclusief voor abonnees: onbeperkt toegang tot onze journalistiek.

[LOG IN](#)